

OKUMA YETERSİZLİĞİ OLAN BİR VAK'ANIN SAĞALTIMINDA TEYPİN KULLANILMASI

Dr. Süleyman ERİPEK (x)

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem :

İlkokul Programında belirtildiği gibi, ilköğretimin amaçlarından birisi de bireyi Türkçe'yi doğru ve açık bir biçimde okur yurttaş durumuna getirmektir.

Ancak uygulamada öngörülen bu durum ne ölçüde gerçekleşmektedir İlkokula devam eden çocuklar Türkçe'yi doğru ve açık bir biçimde okumakta mıdır? Okuyamayanlar ne ölçüde yaygındır? Bunlar için ne gibi yaygın ve etkin önlemler alınmaktadır? Türkiye'de ilköğretim düzeyinde, bu sorulara yanıt olabilecek, araştırma sonuçlarına dayalı bilgiler bulunmamaktadır. Yalnızca A. Ü. Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde lisans ve yüksek lisans düzeylerinde okutulan «Okuma Yetersizlikleri ve Okumanın Geliştirilmesi» dersinin programı içerisinde, sınırlı düzeyde de olsa, Ankara ili merkezinde bulunan çeşitli ilkokul sınıflarının, lisans ve yüksek lisans öğrencileri tarafından, okuma değerlendirilmesi çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışma sonuçları, genel bir değerlendirmeye konu edilmemiş olmakla birlikte, ilkokullarda okuma yetersizliği olan öğrencilerin yaygın olduğuna ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Okuma yetersizliğinin giderilebilmesi öncelikle bireysel ilgiyi içeren özel bir eğitimi gerektirir. İlkokullarda sınıf mevcutlarının fazla oluşu, bunun yanında sınıf öğretmenlerinin bu

(*) Özel Eğitim Bölümü Asistanı.

konuda yetiştirilmemiş olmaları, öğrencilerin okuma yetersizliklerinin giderilmesinde, bir bakım engeller oluşturmaktadır. Eğitim teknolojisinin eğitim alanına kazandırdığı yeni ortamlar, özel eğitimin düzeltici bu işlevini yerine getirilebilmesini daha da kolaylaştırmıştır. Bu ortamlardan birisi de teypin okuma yetersizliğinin giderilmesinde (sağaltımında) bir araç olarak kullanılmasıdır. Çalışma konusu, bu yaklaşımın uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesi gereksiniminden kaynaklanmıştır.

Amaç :

Çalışmanın temel amacı, okuma yetersizliğinin sağaltımında bir yöntem olarak teypin kullanılması yaklaşımının etkililiğinin bir vak'a üzerinde denenmesidir.

Önem :

Çalışma konusu, bir vak'a ile sınırlı olmakla birlikte, okuma yetersizliği olan bir çocuğa dönük sağaltım çalışmasında, teypi bir araç olarak kullanma yaklaşımının etkililiğinin denenmesini amaçladığından, ilköğretim kurumlarında görev alan ya da alacak yönetim ve öğretim personeline durumu açıklayabilecektir.

Çalışma bulgularının ilkokullarda yürütülmekte olan okuma çalışmalarının geliştirilmesine yardımcı olabileceği ve bu alanda yapılacak yeni çalışma ve araştırmalara ışık tutabileceği umulmaktadır.

Sayıtlar :

Çalışmanın temel sayıtları şunlardır :

1. Okulda vak'a için tutulan dosyada yer alan bilgiler gerçeği yansıtmaktadır.
2. Vak'anın doğrudan kendisinden ve sınıf öğretmeninden alınan bilgiler gerçeği yansıtmaktadır.
3. 1977 - 1978 öğretim yılı ilkokul 4. sınıf Türkçemiz kitabındaki okuma parçaları, bu sınıf öğrencilerinin okuma düzeylerine uygundur.

4. Okuma parçalarıyla ilgili olarak hazırlanan sorular, okuma parçasının ne derecede anlaşıldığını ortaya koyabilecek niteliktedir.

Sınırlılıklar :

Çalışmada okuma yetersizliği sesli okuma yönüyle ele alınmıştır. Sessiz okuma araştırmanın sınırları dışarısında bırakılmıştır.

Terimlerin Açıklanması :

Okuma yetersizliği, özellikle ilkökul aşamasında, ana babanın, sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin üzerinde önemle durdukları bir konudur. Son zamanlarda bu konu, nöroloji ve psikoloji alanlarını da ilgilendirir olmuştur.

Yeterli bir okuma genel olarak birbirleriyle etkileşim içerisinde olan üç temel eylemi gerektirir. Bunlar, doğru okuma, okuma hızı ve okunanı anlamadır.

Bunlardan doğru okumada, amaçlanan, okuma parçasındaki sözcükleri doğru, ya da çok az yanlışsız, eklemesiz ve atlamadan okumaktır.

Okuma hızından amaçlanan, bir dakikada okunulan sözcük sayısıdır. Okuma hızı, okuyanın durumundan, okunan parçaya değin değişiklikler gösterir. Bu güçlüğü bağı olarak, Türkiye'de belirli yaş ya da sınıflara göre geliştirilmiş okuma hızı normları belirlenmiş değildir.

Okunanı anlama, okumadaki en önemli eylemdir. Sesli ya da sessiz okumada okunan parçanın okuyucu tarafından ne derecede anlaşılıp anlaşılmadığını, okuma parçasıyla ilgili sorular sorarak saptamak olanaklıdır.

Başlangıçta da değinildiği gibi, okuma bütünlüğü içerisinde bu üç eylem birbirleriyle sürekli bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşim okumanın düzeyini belirlemektedir.

Okumadaki akıcılık, hız, iyi, okuma doğruluğu 100 üzerinden 100 - 95 arası, anlama 100 üzerinden 70 ve daha yukarı

olursa, tekrarlama, yardım ve olumsuz alışkanlıklar yok ya da çok ise okuma bağımsız düzeydedir.

Okumadaki akıcılıkta tutukluk var ise okuma doğruluğu 94 - 90, anlama 40 ve daha az, tekrar, yardım ve olumsuz alışkanlıklar var ise okuma, öğretim düzeyindedir.

Okumada akıcılık yok, hız düşük, doğruluk 89 ve altında, anlama 40 ve daha az, tekrar, yardım çok, olumsuz alışkanlıklar dikkati çekecek kadar çok ise okuma engellene düzeyindedir.

Bu çalışmada okuma yetersizliğinden amaçlanan, öğretim ve engelleme düzeyinde olan okumadır.

BÖLÜM II

SAĞALTIM ÇALIŞMALARI

Ön Hazırlıklar ve vak'anın Seçimi :

Sağaltım çalışması öncesi yapılan ön hazırlıkların gerçekleştirilmesinde ve vak'anın seçiminde şu aşamalar izlenmiştir.

1. Çalışmanın yapılacağı ilkokulun seçilmesi : Bu aşamada, okul yönetici ve öğretmenleriyle işbirliği yapabilmesi olanağı ön planda tutulmuş, Ankara ili Altındağ ilçesine bağlı Aktepe İlkokulu, bu yönde en uygun ilkokul görülerek, çalışmanın yapılacağı yer olarak seçilmiştir.

2. Çalışmanın yapılacağı sınıf seviyesinin saptanması : İlkokul öğrencilerinin yeterli okuma olgunluğuna genellikle 4 ve 5. sınıf seviyelerinde ulaşabilecekleri kabul edilmektedir. Bu nedenle araştırmanın 4. sınıf seviyesinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

3. Okuma değerlendirmelerine temel olacak okuma parçalarının seçimi : Çalışmanın 1977 - 1978 öğretim yılının birinci yarısının ilk aylarında gerçekleştirilmesi planlandığından, anılan, öğretim yılında okutulmakta olan 4. sınıf Türkçemiz kitabının ilk beş okuma parçası, anlaşılabilirlik seviyeleri, cümle ve kelime uzunlukları yönünden incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar uyarınca, Türkçemiz kitabı dışındaki kitaplardan altı okuma parçası seçilmiştir. Bu okuma parçalarıyla Türkçemiz kitabının ilk beş okuma parçasının nicel özellikler yönünden karşılaştırılması Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1

Seçilen Okuma Parçalarıyla Türkçemiz Kitabının İlk Beş Okuma Parçasının Nicel Özellikler Yönünden Karşılaştırılması

Nicel Özellikler	Seçilen Okuma Parçaları										
	Türkçe Kitabının Okuma Parçaları					Sağaltım Öncesi					
No:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Okuma Parçası Uzunluğu (Ortalama sözcük sayısı)	8.7	11.2	6.2	5.9	8.8	7.2	6.6	5.0	7.0	8.2	4.1
Cümle Uzunluğu (Ortalama sözcük sayısı)	5.3	7.4	5.3	5.4	6.1	7.4	6.0	4.8	5.9	5.9	4.7
Kelime Uzunluğu (Ortalama horf sayısı)	257	240	250	258	220	238	182	138	231	182	158

Çizelge 1'de nicel özellikleri belirtilen okuma parçalarından 6 numaralı olanı, 4. sınıfın sesli okuma değerlendirilmesinde kullanılmıştır. 7 ve 8 numaralı okuma parçaları, vak'ının başlangıçtaki okuma durumunu daha güvenilir olarak saptamak amacıyla kullanılmıştır. Bunun yanında 9 numaralı okuma parçasının 6 numaralı okuma parçasıyla, 10 numaralı okuma parçasının 7 numaralı okuma parçasıyla ve 11 numaralı okuma parçasının 8 numaralı okuma parçasıyla nicel özellikler yönünden eşleştirilmesine özen gösterilmiştir. Eşleştirilen okuma parçaları aynı kitaplardan alınmıştır.

Böylece vak'ının sağaltım çalışması sonucundaki durumunu saptamak, bu yönde gerekli karşılaştırmalarda bulunabilmek olanağı elde edilmiştir.

4. Seçilen okuma parçalarının çoğaltılması : Seçilen okuma parçaları 1. hamur kâğıt üzerine daktiloyla yazılarak yeterince çoğaltılmıştır.

5. Çalışmanın yapılacağı sınıf şubesinin saptanması : Çalışmanın yapılacağı sınıf şubesinin saptanması okul yöneticilerine bırakılmış, okul yöneticileri 4 B sınıfını uygun görmüşlerdir.

6. Sınıftaki öğrencilerin bireysel sesli okuma değerlendirmesinin yapılması : Sınıfın bireysel okuma değerlendirmesinin ne zaman ve nerede yapılacağı sınıf öğretmeniyle birlikte kararlaştırılmıştır. Sınıf mevcudunun fazla olması nedeniyle, yalnızca okul numarasının son rakamı tek olan 21 öğrenci değerlendirme çalışmasına alınmıştır.

Bütün bu ön hazırlıklar tamamlandıktan sonra, 1975 - 1976 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans Programında yer alan «Öe 502 Okuma Yetersizlikleri ve Okumada Anlamayı Geliştirme» dersi için Dr. Yahya Özsoy tarafından hazırlanmış ders notlarından, bireysel okuma değerlendirmesinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin açıklamalara uyularak, sınıfın bireysel okuma değerlendirilmesi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Özel Eğitim Bölümünce hazırlanan bireysel okuma değerlendirme formlarına, oradan da sesli okuma değerlendirme sınıf cetveline işlenmiştir.

7. Sağaltım çalışmasının yapılacağı vak'anın saptanması : Okuma yetersizliğinin sağaltımı genellikle küme çalışmalarından çok bireysel çalışmaları gerektirmektedir. Bunda okuma yetersizliklerinin çeşitli derecelerde birbirlerinden farklılıklar göstermesi önemli rol oynamaktadır. Gerçekten bir sınıfın hatta bir okulun içinde dahi aynı nitelikte okuma yetersizliği olan iki öğrenci bulabilmek hemen hemen olanaksızdır. Bu nedenle çalışmanın yalnızca bir vak'a üzerinde gerçekleştirilmesi zorunlu olmuştur.

Sınıfın çalışmacı tarafından yapılan okuma değerlendirmesi sonucunda toplamı 21 öğrenciden 13'ünde çeşitli derecelerde okuma yetersizlikleri saptanmıştır. Bu öğrencilerin yarısına yakını daha önce bir kez sınıfta kalmıştır. Yapılacak sağaltım çalışmasının güvenilirliği yönünden, okuma dersi dışında diğer derslerde orta derecede başarılı bir öğrenciyle çalışmanın gerçekleştirilmesi daha uygun görülmüş, sınıf öğretmeninin bu konudaki görüşleri alınarak, daha önce sınıfta kalmış olan öğrencilerin dışında kalan yedi öğrenciden, bu niteliğe en uygun olarak görülen M. B., sağaltım çalışmalarının gerçekleştirileceği vak'a olarak saptanmıştır.

Vak'a

Vak'anın cinsiyeti erkektir. 1968 yılında Ankara'nın kenar bir semti olan Aktepe'de doğmuştur. Halen aynı yerde ailesiyle birlikte yaşamını sürdürmektedir. Çalışmanın yapıldığı tarihte vak'a 10 yaşındadır. Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezi uzmanlarınca yapılan zekâ ölçümüne göre zekâ bölümü 95'tir. Fiziki gelişimi normaldir. Görme, işitme ve konuşmasında herhangi bir özürü bulunmamaktadır. Çalışmacının gözlemlerine göre, hafif derecede içine kapanıktır. Okuldaki öğretim çalışmalarında orta derecede başarılıdır.

Vak'anın babası 55, annesi 50 yaşındadır. Herikisinin de ilk evlilikleridir. Baba okur yazardır. Şehir halinde paça satmaktadır. Ev kadını olan annenin okuma ve yazması yoktur.

Ailenin yaşam koşulları normal denebilir. Evde vak'adan başka üç kardeş daha bulunmaktadır. Vak'anın evli iki kardeşi daha vardır. Kardeşlerden yalnızca birisi çalışmanın gerçekleştirildiği tarihte ortaokul 2. sınıfta okumaktadır. Diğerle-

ri ilkokuldan sonra ortaokula devam etmemişlerdir. Vak'a kardeşlerin en küçüğüdür.

Eve kitap, dergi ya da gazete sıklıkla girmemektedir. Evde ders kitaplarından başka herhangi bir kitap bulunmamaktadır.

Vak'ının Sağaltım Öncesi Okuma Durumunun Değerlendirilmesi :

Vak'ının sağaltım öncesi okuma durumu üç okuma parçasında ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yapılan bu üç ayrı değerlendirmede Vak'ının okuma hızında, doğruluğunda ve anlamasında birbirleriyle tutarlı düşük değerler elde edilmiştir. bkz. Çizelge 2. Buna göre vak'ının sağaltım öncesi sesli okuması engelleme düzeyindedir.

Yapılan değerlendirme ve çalışmacının gözlemleri sonucunda, vak'ının özellikle uzun ve günlük konuşma dilinde az kullanılan kelimeleri okurken yanlışlıklar yaptığı ya da kelimeleri heceleyerek okuduğu, tekrar ettiği, bu nedenlerle okuma hızının, doğruluğunun ve okumada anlamının yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Bunların yanında, vak'ının doğuştan Ankara'da olmasına karşın çalışmacıyla beraberliğinde şehrin önemli merkezlerinden olan Kızılay'ı ilk kez görmesi, çevrede olağan sayılabilecek nesnelere, örneğin sosise, büro tipi döner sandalye, iki raf dolusu kitap karşısında şaşkınlık göstermesi, vak'ının yaşantısının, dolayısıyla sözcük dağarcığının yeterince zengin olmadığı izlenimini vermiştir.

Sağaltım Çalışmaları :

Sağaltım çalışmaları haftada iki saat olmak üzere, üç hafta süreyle toplam altı seansta tamamlanmıştır. Okuma parçasının seçimindeki güçlük nedeniyle vak'ının okuma gelişimi yalnızca başlangıçtaki ve sağaltım sonrasındaki durumuyla değerlendirilmiştir.

Okuma yetersizliğinin sağaltımı çalışmalarında teypi kullanmanın temel stratejisi, okuma yetersizliği olan bireye bu yetersizliğini doğrudan ya da dolaylı olarak hissettirmek, böylece

bireyi daha iyi bir okuma yönünde isteklendirmektir. Bunun yanında teyp aracıyla gerçekleştirilen sağaltım çalışmaları, okumanın geliştirilmesi yönünden önemli bir çok yararlar sağlamaktadır. Bunların bazılarını şöylece sıralamak olasıdır:

1. Okuma olayını tekdüzelikten kurtarmak, ilgiyi sağlamak,
2. Kelime dağarcığını zenginleştirmek,
3. Başarılı olma duygusunu hissettirmek,
4. Daha dikkatli okumaya yöneltmek.

Toplam altı saatlik sağaltım çalışmasında izlenen yöntem, önceden seçilen çeşitli okuma parçalarını vak'aaya okutmak, okuma sesini teype almak, okumayı teypten vak'aaya dinletmek, yapılan yanlışlıklardan öncelikle vak'anın kendisinin farkında olmasını beklemek, gerektiğinde bu konuda vak'aaya yardımcı olmaktır. Bunun yanında, vak'aaya iyi bir okumada gözönünde bulundurulması gerekli kurallara ilişkin bilgi verilmiştir. Bu kurallara uyulmadığı zamanlarda vak'anın dikkati çekilmiş, bu işlem yapılırken yine teyp araç olarak kullanılmıştır.

Vak'anın yaşantısını bir ölçüde zenginleştirmek, böylece sözcük dağarcığını geliştirebilmek için sağaltım çalışmaları süresince vak'a ile çeşitli fırsatlarda beraber olunmuş, evine iki kez gidilmiş, Kızılay ve Cebeci semtlerinde ufak gezintiler yapılmıştır. Bu arada kendisine çeşitli kitaplar armağan edilmiş, bu kitaplarda geçen olaylar daha sonra tartışılmıştır.

Vak'anın Sağaltım Sonrası Okuma Durumunun Değerlendirilmesi :

Okuma yetersizliği üç okuma parçası aracılığıyla belirlenen vak'anın sağaltım çalışmaları sonucundaki okuma düzeyi, bu okuma parçalarıyla eşleştirilmiş diğer üç okuma parçasıyla saptanmıştır. Elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı olarak Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2

Vak'ının Sağaltım Öncesi ve Sonrası Sesli Okuma Değerlendirmesi

Okumanın Nitelikleri	Sağaltım Öncesi Okuma Parçaları				Sağaltım Sonrası Okuma Parçaları			
	No: 6	7	8	Ort.	9	10	11	Ort.
Doğru Okuma	92	95	93	93	97	98	96	97
Okuma Hızı	36	40	39	38	54	53	49	52
Okunanı Anlama	30	45	50	42	85	75	80	80

Çizelge 2'de görüldüğü gibi, vak'ının okuma doğruluğu ortalaması sağaltım çalışmaları sonucunda 93 puandan 97'ye yükselmiştir. 95 puanın bağımsız okumanın alt sınırı olduğu gözönünde tutulacak olursa, üç haftalık sağaltım çalışması sonucunda doğru okumanın bu düzeye ulaşması, önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir.

Yine Çizelge 2'de görüldüğü gibi, vak'ının okuma hızı ortalaması sağaltım çalışması sonucunda 38 puandan 52'ye yükselmiştir. Yani dakikada ortalama 14 sözcüklük bir artış sağlanmıştır. Bu artışın olası nedenleri vak'ının doğru okumasındaki olumlu gelişme ve tekrarlanan sözcük sayısındaki azalıştır.

Doğru okumanın gelişmesiyle birlikte okuma hızı da artınca buna paralel olarak, okumanın en önemli eylemi olan okunanı anlamada iki katı bir artış sağlayarak 42 puandan 80'e çıkmıştır. Bu oldukça önemli bir gelişmedir.

Bu olumlu gelişmeler yanında, altı saatlik bir süreyle sınırlı sağaltım çalışması sonucunda, okumadaki yanlış baş hareketleri ve okumada tekdüzelikten arınma istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir. Bu yönde çalışmacının gözlemlerine dayanarak yine de bir gelişmeden söz edebilmek olasıdır.

Elde edilen bütün bu bulguları değerlendirirken, vak'ının sağaltım çalışması öncesinde çalışmayı yapan ile ilk kez karşılaşması ve ilk kez teyp ile değerlendirmeye tâbi tutulmasının

olumsuz etkilerini de gözönünde bulundurmak gerekir. Çünkü aynı olumsuz etkiler, sağaltım çalışması sonucunda yapılan okuma değerlendirmesinde geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir.

BÖLÜM III

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan değerlendirmelere göre, okuma yetersizliği olan vak'a, teyp aracılığıyla gerçekleştirilen sağaltım çalışması sonucunda yeterli okuma düzeyine ulaşmıştır. Sağaltım çalışmaları öncesinde engelleme düzeyinde olan okuma, bağımsız düzeye ulaşmıştır.

Bir vak'a ile gerçekleştirilen çalışma sonuçlarına göre genellemede bulunmak sakıncalıdır. Ancak bu sınırlı çalışma sonuçları teyp aracılığıyla yapılan sağaltımın, daha genel bir deyişle özel eğitim yaklaşımının, okuma yetersizliğinin giderilmesindeki etkililiğini ortaya koymuştur.

Bu nedenle özellikle ilkökul düzeyinde okuma yetersizliği olan çocuklar belirlenerek, bunlara özel eğitim olanakları sağlanmalıdır. Sağlanacak olanaklar içerisinde eğitim teknolojisinin eğitim alanına kazandırdığı yeni eğitim ortamlarından yararlanılmalıdır.

Bu konuda bağımsız değişkenlerin daha etkin bir biçimde denetim altına alındığı deneysel çalışmalar yapılmalı, gerçekleştirilen bu çalışmalar içerisinde farklı sağaltım yaklaşımları denenmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Alkan, Cevat. Eğitim Teknolojisi «Kuramlar ve Yöntemler». Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1977.
- Enç, Mitat, Doğan Çağlar ve Yahya Özsoy. Özel Eğitime Giriş. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 49, 1973.
- Özdemir, Emin. Anlayarak Okuma ve Temel Türkçe Bilgileri. Ankara: Mektupla Öğretim Yayınları No: 12, 1975.
- Özsoy, Yahya. Okuma Yetersizlikleri ve Okumada Anlamayı Geliştirme Ders Notları. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans Programı, 1975.
- Milli Eğitim Bakanlığı, İlkokul Programı. İstanbul: 1968.